

УДК 811.161.2'373.45

АНГЛІЦИЗМИ У ФУНКЦІЇ АВТОРСЬКОГО САМОВИРАЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. СОКОЛЯН «КОДЛО»)

Лапінська О. М.

Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ

Стаття присвячена аналізу англіцизмів у функції авторського самовираження в художньому тексті. Встановлено, що авторські думки передають через думки головних героїв. Англіцизми використані з метою опису іноземної дійсності очима автора: 1) розповідь від першої особи; 2) англійськомовний епіграф як одним зі способів передачі основної ідеї, настрою твору; 3) розділи, підрозділи роману англійською мовою; 4) авторські коментарі.

Ключові слова: англіцизми, функція авторського самовираження, художній текст.

Постановка проблеми. Однією з найсуттєвіших категорій у структурі художнього твору є образ автора. Художня література все більше виявляє особистий, індивідуальний характер творчості, з'являються різноманітні форми «вираження» автора в художньому творі, що пов'язано зі сприйняттям літературного твору як діалогу автора з читачем. Англіцизми у функції авторського самовираження найповніше реалізуються в авторській мовній партії, яка представлена в коментарях і роздумах письменників. Мовні засоби, використані в мові автора, слугують складниками його образу і виражають ставлення до дійсності та подій. Варто відзначити, що елементи авторського ставлення можна знайти в категоріях оцінності, але найочевидніше вони висвітлені у власне авторській мові й роздумах письменників.

В українському мовознавстві та літературознавстві образ автора художнього тексту вивчали різноаспектно: у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень (Т. П. Вільчинська), як смисловий центр літературно-художнього твору (О. О. Матвєєва), як естетичне поняття (О. П. Орлова) тощо [2, 4, 6]. Іншомовну лексику в мові української постмодерністської прози досліджувала Н. В. Гудима [3]. Англіцизми як засіб авторського самовираження ще не були об'єктом наукових розвідок. *Актуальність* обраної теми зумовлена потребою в заповненні зазначеної лакуни.

Метою статті є аналіз англійськомовних запозичень у функції авторського самовираження, яке реалізується в певному способі передачі інформації й уживанні мовних засобів, де англійськомовна лексика служить для подання ставлення митців пера до іноземців, інших країн, іноземного способу життя в цілому.

Показовим щодо цього є роман М. Соколян «Кодло», де автор розмірковує над життям у Великій Британії, зокрема в Шотландії, над освітою, над світосприйняттям британців, сприйняттям британської дійсності українськими студентами. За допомогою питомого слова письменника не може досягти бажаного ефекту. У таких випадках вона в основному вживає запозичення для номінації предметів і явищ, яких немає в українській мові або коли українські лексеми мають інший відтінок і не в змозі передати певний нюанс значення слова. Напр.: *А от Рене Бамбул, наш спец із містифікації, особливої симпатії в мене не викликав. Дарма, що веселий і*

безпосередній – цей дядько змушував думати про пурген, підсипаний до чаю, голки в кріслі й чорнило в сумці. Це був такий суб'єкт, якого ввічливі британці називали б «practical joker». В нас це зазвичай означають інакше (не так ввічливо).

Practical joker (англ.) – жартівник, людина, яка когось розігрує, змушуючи виглядати по-дурному, безглуздо, щоб розсмішити інших. Імовірно, авторка не знайшла вдалий еквівалент для більш точного позначення цього поняття й у зв'язку з цим залучає ресурси англійської мови. У наведеному уривку простежуємо авторську оцінку.

Приміром: «Окуляри були потрібні для захисту від сліпучих променів слави, скромно пояснював професор. Загалом поведився пан Табор весело і цинічно, іноді аж занадто. Наприклад, чого лише вартував його коронний вислів “тримати читача за ніздрі”? І це ще дуже делікатний варіант. Виявляється, тримати глядача... ну, там, за будь-що, можна за допомогою його ж власної допитливості, а також несподіванки та *suspense*. Допитливість у даному разі означає схильність глядача формувати очікування щодо наступного розгортання подій – очікування, котрі базуються на попередньому досвіді та культурних установах. Несподіванка – це обман глядацьких сподівань, тоді як *suspense* – це просто затримка перед підтвердженням або спростуванням очікувань. Особливо мені подобаються хитрі прийоми для нагнітання напруги: псевдокульмінація і псевдофінал. Наприклад, ви вважаєте, що герой віддав Богу душу, пристосовуєтесь до цієї думки, а тут виявляється, що він не віддав, а лише позичив. Під шумок, поки глядач радісно приходить до тями, іще багато чого можна повернути...» (М. Соколян).

Саспенс (від. англ. *suspense*) – стан невідомості, тривоги, відчуття, коли дуже хочеться дізнатися про те, що має статися; цікавість, напруга очікування, яку відчуває читач; очікування, тривога, непевність, напруга; тривога очікування. Щоб пояснити значення цього англійського слова читачеві прозаїк залучає описові речення й наводить приклад.

Письменниця вживає варваризм *suspense*, адже він передає кілька ознак стану людини. Важко підібрати український аналог до цього англіцизму. До того ж, використання англійської лексеми *suspense* – це економія мовних засобів. Щоб передати її значення в повній мірі, потрібно вжити словосполучення чи навіть речення, описовий зворот українською мовою. Саме тому перевагу надають іншомовній лексемі.

У «Кодлі» цікавим є той факт, що авторські думки передають через думки головної героїні. Белетрист починає роман із подорожі Англією й Шотландією головної героїні, не називаючи її ім'я до шістнадцятої сторінки. Власне світосприйняття авторка твору виражає у думках і роздумах своєї героїні Ірми Коник, чиє ім'я стає відомим завдяки мові персонажів. М. Соколян користується таким прийомом, коли голос автора наче влітається у внутрішній монолог героя. В аналізованому творі розповідь ведеться від першої особи, де головна героїня є героїнею-оповідачем. Цей прийом потрібен для описання внутрішнього світу людини, зокрема героїні, для достовірності, реальності зображуваного [1, с. 53]. За допомогою фігури оповідача відбувається авторська гра, де автор носить маски власних персонажів. «У літературному маскарадї автор може вільно, протягом одного художнього твору, змінювати стилістичні маски», – зауважує О. І. Орлова [2, с. 38].

Одним зі способів передачі основної ідеї, настрою твору є епіграф. Цей прийом М. Соколян обрала в поєднанні з описом стану, думок головної героїні для вираження власного бачення подій. Авторка вважає, що її героїня, заблукавши у пошуках школи, відчувала те ж саме, що й головний герой Дж. К. Роулінг Гаррі Поттер: *Він зупинив працівника вокзалу, що проходив повз, але не наважився запитати про платформу дев'ять і три чверті. Службовець ніколи не чув про Хогвардс і, коли Гаррі не зміг пояснити, де розташована ця школа, почав дратуватися, наче Гаррі зумисне прикидався дурником (Дж. К. Роулінг).*

Порівняємо з описом думок героїні: *Я підібрала камінець і зі злістю жбурнула його в піняві води затоки **Сент-Ендрюз**. Якийсь джентльмен в капелюсі здивовано зиркнув на мене. Чого вирячився? Іди собі, іди собі, дядьку! Не бачиш – насолоджуюся пейзажем. А валізи? То що? Все своє ношу з собою. Косметичка там, несе-сер... Боже, як же я хочу спати, їсти хочу, в душ! Я ж уже третій день у дорозі. І головне, абсолютно невідомо, що мені робити далі (М. Соколян).*

Назва шотландського міста *Сент-Ендрюз*, екзотизм *джентльмен*, англіцизм *несер* (від. англ. necessary – необхідний) – усі ці лексеми використані з метою передачі іноземної дійсності очима автора. Епіграф ужитий авторкою для того, щоб краще донести до читача власне розуміння стану студентки, яка загубилася за кордоном і ніяково почувалася під здивованим поглядом «якогось джентльмена».

Назву навчального закладу в Сент-Ендрюзі М. Соколян завжди наводить англійською мовою: *До вітрового скла автобуса була причеплена табличка з написом «St. Andrews University. Human Science School»; Що ви очікуєте від навчання в Human **Science School**?*

Останнє речення по кілька разів зустрічається у кожному розділі твору в анкеті випускника.

Присутність авторки помітна і в описі університету: *Школа була розташованадесь кілометрів за тридцять на північ від **Сент-Ендрюза**, за його безмежними полями для гольфу, серед порослих рудим чагарником пагорбів. Її кампус складався з трьох сполучених між собою будівель сірого каменю... (М. Соколян).*

Тобто автор усе знає. Автор-оповідач знає більше, ніж автор-персонаж. Характеристику університетського гуртожитку дає й автор-персонаж: *Пан Бамбул провів нас до однієї з будівель, повідомивши, що то є **Residence Hall**, такий собі гуртожиток, інішими словами... Мені дістався номер 22, куди я попленталась, плекаючи мрію про належний спочинок і, може, навіть – о невимовне щастя! – можливість прийняти душ; У нашому **Residence Hall** було дві вітальні, на першому і на другому поверсі (М. Соколян).*

Автор-оповідач, як бачимо, виявляє себе в ролі двох персонажів. Сподівання автора на те, що героїня прийме душ простежується й у вставній конструкції.

Residence Hall (англ.) – студентський гуртожиток. Авторка використала словосполучення саме англійською мовою, щоб наголосити на англійській дійсності, адже цей студентський гуртожиток знаходиться в Шотландії, пояснивши його значення в тексті.

Деякі розділи роману «Кодло» («*Gossip's bridle*», «*Repentance*») названо англійською мовою. Назву «*Gossip's bridle*» М. Соколян пояснює за допомогою мо-

ви персонажів і в роздумах головної героїні (вездечка для балакучих), тобто неангломовний читач зможе зрозуміти назву розділу за допомогою мови персонажів і за змістом: *Лише набагато пізніше я згадала, що вже бачила «вездечку»... Цікаво, чи то була та сама **gossip's bridle**?* (М. Соколян). Письменниця вживає англіцизм «*bridle*» у жіночому роді, узгоджуючи з ним означення, як з українським словом *вездечка*.

Назва п'ятого розділу «*Repentance*» й назви проектів також пояснюються автором у мові персонажів: – *Здається, мене змусили розкаятись. Як, ти казала, називається той проект? «Repentance», себто, «каяття»? Цей проект спочатку мав назву «Fair Play», тобто «чесна гра», але по ходу дії ми вирішили перейменувати його в проект «Repentance». Цей проект здійснювався за підтримки Міністерства оборони Великобританії та особистого сприйняття, так би мовити, представників правлячої династії ...* (М. Соколян).

Для того, щоб передати національний колорит легенди, створеної в шотландському замку, прозаїк вживає також аббревіатури, пояснюючи їх англійською мовою знову ж таки в роздумах своєї героїні Ірми: AONLC. / *Якусь мить я пригадувала, звідки ж мені знайома ця аббревіатура. Нарешті, до мене дійшло. / **Ancient Order of Noble Lords of Congregation**. / Створене нашою хворою уявою таємне товариство.*

Письменниця говорить про поняття «*трікстер*» і «*шахрай*» за допомогою відгуку керівника на кваліфікаційну роботу головної героїні-студентки: *Однак основна відмінність між ставленням до містифікації в архаїчні та модерні часи полягає в статусі модифікатора: раніше право вводити в оману належало божествам чи епічним героям, тоді як сьогодні на це право претендує перший ліпший. Тому, власне, і було профанізовано поняття «трікстера», яке нині прикладається ледве що не до звичайного **шахрая**.*

Трікстер (від англ. *trickster*) – ошуканець, спритник; особа, яка зловживає довірою; шахрай. Як бачимо, «*трікстер*» – англійський аналог українського слова *шахрай*. Але авторка художнього тексту розрізняє поняття «*трікстер*» і «*шахрай*». На її думку, англійська лексема має благородніший відтінок значення, ніж українська. Це видно з контексту – письменниця докладно пояснює своє розуміння значення двох лексем. Англіцизм ужито з метою нівелювання негативного змісту лексеми (англійською вона звучить толерантніше) та вираження поваги до божеств й епічних героїв.

Висновки. Творча індивідуальність автора художнього тексту, його світовідчуття, розуміння навколишньої дійсності, ставлення до неї, її оцінка – усе це позначається на доборі мовних засобів. Удаючись до англіцизмів у художньому творі, автор припускає, що читач розуміє англійську мову.

Список літератури

1. Виноградов В. В. Проблема сказа в стилистике / В. В. Виноградов. Избр. труды // О языке художественной прозы. – М. : Наука, 1980. – С. 42–54.
2. Вільчинська Т. П. Образ автора художнього тексту в парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень / Т. П. Вільчинська : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sn-philolocom.crimea.edu/arhiv/2013/uch_26_1fil/035_vilc.pdf

3. Гудима Н. В. Семантика та стилістичні функції запозичень у мові української постмодерністської прози : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Гудима. – Чернівці, 2011. – 20 с.

4. Матвеева О. О. Художній текст і антропоцентризм / О. О. Матвеева : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/131.pdf>

5. Орлова Е. И. Образ автора в литературном произведении : [учеб. пособие] / Е. И. Орлова. – М., 2008. – 44 с.

6. Орлова О. Образ читача в структурі художнього тексту / О. Орлова : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fil_nauk/2011_2/Orlova.pdf

Лапинская О. Н. Англицизмы в функции авторского самовыражения (на материале романа М. Соколян «Кодло») / О. Н. Лапинская // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2013. – Т. 26 (65), № 4, ч. 2. – С. 95–99.

Статья посвящена анализу англицизмов в функции авторского самовыражения в художественном тексте. Установлено, что авторские мысли передают через мысли главных героев. Англицизмы использованы для описания иностранной действительности глазами автора: 1) рассказ от первого лица; 2) англоязычный эпиграф как один из способов отображения основной идеи, настроения произведения; 3) главы, разделы романа на английском языке; 4) авторские комментарии.

Ключевые слова: англицизмы, функция авторского самовыражения, художественный текст.

Lapinska O. M. Anglicisms in the author's self-expression function (in M. Sokolyan's novel «Kodlo») / O. M. Lapinska // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65), No 4, part 2. – P. 95–99.

The article deals with the analysis of Anglicisms in the author's self-expression function in the fiction. It is found out that the author's thoughts are transferred through the protagonists' thoughts. Anglicisms are used to describe the foreign reality with the author's eyes: 1) the narration is from the first person; 2) the English epigraph as one of the means of describing the main idea, the mood of the story; 3) the chapters, the parts of the novel is in English; 4) the author's remarks.

There are some reasons that affect the selection of the language means. They can be creative individuality of the author, her realizing of reality, its evaluation. As far as M. Sokolyan describes the British reality, the educational system at the Scottish University, the students' life in Scotland she uses Anglicisms in her novel. So such means can help the readers to understand the reality much better.

Key words: Anglicisms, author's self-expression function, fiction

Поступила в редакцию 13.10.2013 г.